

Generatie Rookvrij: omdat kinderen recht hebben op een gezonde start in het leven

Danielle van Kalmthout¹, Veerle Maes², Lore Pil², dr. ir. Suzanne Gabriëls³

1. Alliantie voor een Rookvrije Samenleving vzw

2. Kom op tegen Kanker

3. Stichting tegen Kanker

Het aantal rokers mag de voorbije decennia dan zijn afgenomen, toch rookt nog steeds één Belg op de vijf (19,4% rokers in de Belgische bevolking van 15+, waarvan 15,4% dagelijkse rokers). De campagne Generatie Rookvrij, een initiatief van de Alliantie voor een Rookvrije Samenleving, wil tegen 2037 een eerste rookvrije generatie in België realiseren. Het creëren van rookvrije omgevingen is een belangrijke strategie om ervoor te zorgen dat kinderen en jongeren van de sigaret afblijven. Want kinderen kopiëren gedrag, ook rookgedrag.

Sinds de start van de campagne ondernemen tientallen gemeenten en organisaties als labelhouder van Generatie Rookvrij acties om hun omgeving rookvrij te maken. Inmiddels is de kaap van 1.500 rookvrije speel- en sportterreinen overschreden! Naast de belangrijkste argumenten om omgevingen waar veel kinderen komen, rookvrij te maken, zoomen we in dit artikel ook in op enkele sleutelfactoren die bijgedragen hebben aan het succes van de campagne Generatie Rookvrij.

Het aantal rokers mag de voorbije decennia dan zijn afgenomen, toch rookt nog steeds één Belg op de vijf (19,4% rokers in de Belgische bevolking van 15+, waarvan 15,4% dagelijkse rokers) (1). Een vrije keuze? Verre van! Roken is een hardnekkige verslaving, die veel persoonlijk

en maatschappelijk leed veroorzaakt. Ruim de helft van de mensen die blijft roken overlijdt aan de gevolgen ervan. Dat zijn in ons land jaarlijks 15.000 mensen of zo'n 40 per dag (2).

Op Werelddag zonder Tabak 2018 maakte de Alliantie voor een Rookvrije Samenleving haar droom bekend: een samenleving waarin niemand nog (over)lijdt aan de gevolgen van roken en meeroken. Ze koppelde daar ook een duidelijke ambitie aan: tegen 2037 een eerste rookvrije generatie realiseren. Het project 'Generatie Rookvrij' moet ervoor zorgen dat kinderen geboren sinds 1 januari 2019 in elke fase van hun leven beschermd worden tegen tabaksrook en nooit zelf beginnen met roken of vaperen, zodat deze kinderen, als ze in 2037 volwassen worden, kunnen zeggen: "Ik behoor tot de eerste rookvrije generatie."

Kinderen hebben het recht om rookvrij op te groeien. Daarom zetten de initiatiefnemers van Generatie Rookvrij zich met hart en ziel in om roken verder te denormaliseren. Daarnaast willen ze ook rokers stimuleren om te stoppen met roken en pleiten ze voor een bredere beschikbaarheid en betere toegankelijkheid van effectieve hulp die rokers kan ondersteunen bij hun stoppogingen.

Alvorens in te gaan op de resultaten van de Generatie Rookvrij-campagne in België tot nu toe, zoomen we in dit artikel eerst in op de belangrijkste argumenten om ouders, grootouders, gemeenten, verenigingen, bedrijven... te betrekken bij het rookvrij maken van omgevingen waar veel kinderen komen. Tot slot gaan we ook dieper in op enkele sleutelfactoren die bijgedragen hebben aan het succes van de campagne.

Rookvrije omgevingen: een pure noodzaak

Kinderen kopiëren gedrag, ook rookgedrag

Elke week beginnen in België honderden jongeren te roken. Het creëren van rookvrije omgevingen is een belangrijke strategie om ervoor te zorgen dat kinderen en jongeren van de sigaret afblijven. Aan de basis hiervan ligt een simpele logica: zien roken, doet roken. Als kinderen anderen zien roken, dan wekt dit de indruk dat roken een normaal en aangenaam onderdeel van het leven is, in plaats van een dodelijke verslaving. En kinderen kopiëren gedrag. Ook rookgedrag. Als kinderen blootgesteld worden aan rokende volwassenen rondom hen dan is de kans groter dat ze later zelf ook gaan roken (3). Maar als rookvrij de norm wordt zullen ze minder snel geneigd zijn om zelf een sigaret op te steken. Rookvrije omgevingen beschermen kinderen en jongeren niet alleen tegen tabaksrook, maar ook tegen de verleiding om later zelf te gaan roken en dus tegen tabaksverslaving.

Ook de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) onderstreept dat het denormaliseren van roken in de algemene bevolking een belangrijke strategie is om het tabaksprobleem onder jongeren aan te pakken. Vandaag wordt er echter nog veel gerookt op plaatsen waar kinderen en jongeren komen. Daarom wil Generatie Rookvrij zoveel mogelijk van deze plaatsen rookvrij maken. Denk bijvoorbeeld aan speeltuintjes, sportterreinen, jeugdbewegingen, kinderboerderijen...

Het project **Generatie Rookvrij** is een initiatief van de **Alliantie voor een Rookvrije Samenleving vzw** en wordt gefinancierd door Kom op tegen Kanker en Stichting tegen Kanker, met actieve ondersteuning van: het Vlaams Instituut Gezond Leven, de Vlaamse Vereniging voor Respiratoire Gezondheidszorg en Tuberculosebestrijding, de Belgische Cardiologische Liga, het Fonds des affections respiratoires, de Service d'Étude et de Prévention du Tabagisme en het Observatoire de la Santé du Hainaut.

Meer dan 200 gezondheidsorganisaties, medische verenigingen, gemeenten, organisaties en bedrijven ondertekenden een Charter waarmee ze zich engageren om samen met hun leden werk te gaan maken van een rookvrije generatie.

Voor meer informatie: www.generatierookvrij.be

Kinderen hebben het recht om rookvrij op te groeien

Rookvrij opgroeien is het recht van ieder kind en dat recht wordt verdedigd door verschillende artikelen van het 'Internationaal Verdrag over de Rechten van het Kind' (IVRK) van de Verenigde Naties. In dat verdrag staan het recht op gezondheid (art. 24 IVRK) en het recht op leven, overleven en ontwikkeling (art. 6 IVRK) centraal. Artikel 6 gaat zelfs verder dan het recht op leven en overleven zoals vastgelegd in andere mensenrechtenverdragen, want het omvat ook het recht op ontwikkeling. Het lichaam van kinderen en jongeren is nog volop in ontwikkeling, waardoor ze tot de meest kwetsbare leden van onze samenleving behoren. Extra kwetsbaar ook voor de schadelijke stoffen in tabaksrook. Van ten minste 250 van de 4.000 chemische stoffen in tabaksrook is bekend dat ze zeer schadelijk zijn voor de gezondheid, en van meer dan 70 van deze stoffen is geweten dat ze kankerverwekkend zijn (4, 5). Kinderen die worden blootgesteld aan tabaksrook hebben een verminderde longfunctie en

een verhoogd risico op luchtweginfecties, astma, gedragsproblemen en leerproblemen. Rokende tieners hebben minder gezonde luchtwegen en meer cardiovasculaire aandoeningen (6). De adolescentie is de periode bij uitstek waarin jongeren experimenteren, ook met tabak. Omdat de hersenen van deze jongeren gevoeliger zijn voor de belonende effecten van nicotine is het risico op verslaving reëel. De tabaksindustrie probeert deze jongeren bovendien op alle mogelijke manieren te verleiden, want ze is erop gebrand in hen 'replacement smokers' te vinden: vervangers voor elke roker die gestopt is of overleden is aan de gevolgen van zijn verslaving.

Kinderen en jongeren hebben het recht om gezond op te groeien en gezonde volwassenen te worden, zonder dat schadelijke stoffen hun ontwikkeling negatief beïnvloeden. Generatie Rookvrij zet daarom de rechten van kinderen op de voorgrond in haar campagnes om ervoor te zorgen dat de huidige en toekomstige generaties rookvrij kunnen opgroeien.

Geen sigarettenpeuken meer

Sigarettenpeuken zijn desastreus voor het milieu. Elk jaar worden naar schatting 4,5 biljoen peuken gedumpt in de natuur. Die vormen daarmee de grootste zwerfvuilfractie ter wereld (5).

Het hoofdbestanddeel van sigarettenfilters is celluloseacetaat, dat uiteenvalt in microplastics die in het (aquatisch) milieu terecht komen. Peuken bevatten ook tal van toxische stoffen, waaronder arsenicum, zware metalen, zink en koper, die eveneens in het milieu terecht komen. Tot slot zijn peuken heel moeilijk op te ruimen omdat ze blijven steken tussen tegels en zand.

De filter werd door de tabaksproducenten ingevoerd om de nadelige gezondheidssimpact van het roken van sigaretten te verminderen. Dit bleek achteraf echter vooral een marketingtruc te zijn, want onderzoek

heeft aangetoond dat de filter er net voor zorgt dat rook nog dieper geïnhaleerd wordt en dat mogelijk ook vezels afkomstig van het celulozeacetaat in de longen terechtkomen (7). Daarnaast zijn sigaretten zonder filter een drempel om te beginnen met roken, want de filter vermindert bepaalde branderige effecten in de keel. Het invoeren van de filter heeft dus net voor meer in plaats van voor minder gezondheidsschade gezorgd.

Bovendien bevatten sigarettenpeuken dezelfde giftige chemicaliën als de sigaretten zelf, zoals arsenicum en nicotine. Wanneer de peuken in de natuur terechtkomen bedreigen ze onze ecosystemen. Ze zijn ook giftig wanneer ze ingeslikt worden door dieren of kinderen (8).

Rookvrije omgevingen hebben als bijkomend voordeel dat er minder sigarettenpeuken op de grond en dus in het milieu terechtkomen.

Generatie Rookvrij tot nu toe: van 0 naar meer dan 1.000 rookvrije speeltuinen in 4 jaar

Sinds de start van Generatie Rookvrij werden al heel wat openluchtomgevingen waar veel kinderen komen, rookvrij gemaakt. Om te peilen naar de bekendheid van Generatie Rookvrij en om een duidelijk beeld te krijgen van de lokale acties in het kader van dit initiatief, sturen we jaarlijks een enquête uit naar de Vlaamse lokale overheden. De recentste editie toont de volgende resultaten:

- 93% van de gemeenten is bekend met Generatie Rookvrij (tegenover 74% in 2020).
- De meerderheid (81%) van de gemeenten gaf aan dat hun gemeente Generatie Rookvrij actief gepromoot heeft in 2022 (tegenover 37% in 2020) (**Figuur 1**).
- Sinds 2019 hebben 150 Vlaamse gemeentes hun speel- en/of sportterreinen rookvrij gemaakt of zijn bezig met het rookvrij maken ervan.

Op basis van alle informatie die we tot onze beschikking hebben, weten we dat er in Vlaanderen al minstens 1.320 speel- en sportterreinen rookvrij zijn geworden. Dat is een indrukwekkend resultaat. In 2018 zijn we begonnen met 6 pioniersgemeenten die zich engageerden om rookvrije omgevingen in te richten. In amper een paar jaar tijd is de campagne enorm gegroeid. Sommige gemeenten gingen nog een stap verder dan speel- en sportterreinen en maakten ook andere omgevingen rookvrij, zoals de ingang van gemeentelijke gebouwen, de omgeving rond schoolpoorten...

In Wallonië zijn intussen bijna 30 gemeenten actief om omgevingen rookvrij te maken, vooral in de provincies Henegouwen en Luik.

Enkele belangrijke sleutels tot succes

Bij het lanceren van de campagne Generatie Rookvrij zijn we niet over één nacht ijs gegaan. Er ging een grondige denkoefening aan vooraf en we hebben enkele belangrijke strategische keuzes gemaakt, die zonder twijfel hebben bijgedragen tot het succes.

Meten is weten: een duidelijk beeld van het draagvlak bij de bevolking

Vooraleer Generatie Rookvrij begon met het aanmoedigen van rookvrije buitenomgevingen werd er onderzoek uitgevoerd om het draagvlak bij het grote publiek te meten voor het rookvrij maken van openluchtomgevingen waar veel kinderen komen. Dat draagvlak bleek heel groot.

De Rookenquête van Stichting tegen Kanker 2019 (9) gaf aan dat 89% van de Belgische bevolking van mening is dat kinderen het recht hebben om rookvrij op te groeien en dat ze Generatie Rookvrij steunen. Acht van de tien Belgen vindt dat plaatsen waar veel kinderen (zoals

kinderboerderijen, speeltuinen, sportterreinen en dierentuinen) evenals ziekenhuiscampussen rookvrij moeten zijn (9).

Niet-rokers en ex-rokers staan volgens de enquête nog positiever tegenover rookvrije omgevingen, maar ook een meerderheid van de rokers is voorstander van

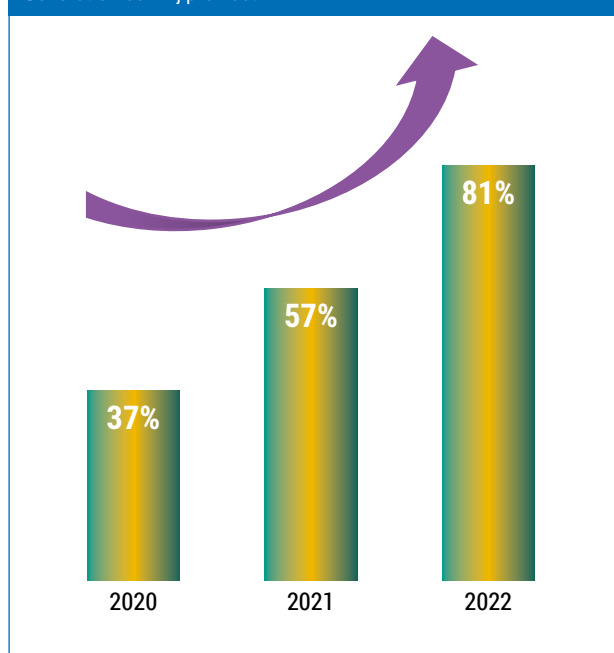
rookverboden in de meeste omgevingen (met uitzondering van open terrassen, treinperrons en festivals).

Een netwerk van partners als motor

In vijf jaar tijd is Generatie Rookvrij uitgegroeid tot een beweging ondersteund door meer dan 200 lokale overheden, maatschappelijke organisaties, sportfederaties, gezondheidsorganisaties... Al deze partners hebben een charter ondertekend waarin ze de missie, visie, doelstellingen en aanpak van Generatie Rookvrij onderschrijven en zich ertoe verbinden samen toe te werken naar een eerste rookvrije generatie in België.

Bovendien zijn meer dan 210 gemeenten en organisaties Generatie Rookvrij-labelhouder geworden door omgevingen die bezocht worden

Figuur 1: Evolutie van het aantal Vlaamse gemeentes dat actief Generatie Rookvrij promoot.

door kinderen, rookvrij te maken en door rokers die willen stoppen, te ondersteunen. Het label kan enkel verkregen worden als aan een aantal voorwaarden is voldaan:

- duidelijke signalisatieborden moeten aangeven dat de locatie rookvrij is;
- rookruimtes zijn toegestaan, maar beperkt in aantal en uit het zicht van kinderen;
- alle belanghebbenden zijn geïnformeerd dat de locatie rookvrij is en zijn op de hoogte van de nieuwe regels;
- en asbakken zijn verwijderd (behalve in de rookruimte, als die er is).

Deze groeiende maatschappelijke steun heeft ook een positieve invloed op de politieke inspanningen om tegen 2037 een eerste rookvrije generatie te realiseren in België. Hoe meer gemeenten en organisaties de missie van Generatie Rookvrij steunen en rookvrije kindomgevingen creëren, hoe groter ook het draagvlak voor de beleidsmaatregelen die de Alliantie voor een Rookvrije Samenleving bepleit bij de beleidsmakers. Denk bijvoorbeeld aan het verhogen van de accijnzen, het verminderen van het aantal verkooppunten of het invoeren van een uitstalverbod.

Focus op omgevingen waar veel kinderen komen

Het rookvrij maken van buitenomgevingen waar veel kinderen komen, is een belangrijke maatregel om een rookvrije generatie te realiseren. Zoals eerder aangehaald toont onderzoek namelijk aan dat kinderen minder geneigd zullen zijn om zelf te beginnen roken als roken niet langer wordt beschouwd als normaal en aantrekkelijk gedrag (10, 11). Bijna negentig procent van de blijvende rokers is daar als adolescent mee begonnen. Experimenteelgedrag komt vaak voor bij jongeren en adolescenten en omdat de hersenen van jongeren veel gevoeliger zijn voor de belonende effecten van nicotine dan het volwassen brein, raken jongeren ook veel sneller aan nicotine verslaafd. Belonende prikkels spelen een belangrijke rol in het doorgaan met roken en de ontwikkeling van nicotineverslaving (12).

De campagne heeft daarom besloten zich te richten op het realiseren van rookvrije zones in de belangrijkste omgevingen in de open lucht waar kinderen aanwezig zijn: speel- en sportterreinen, schoolpoorten en -omgevingen, kinderboerderijen en jeugdbewegingen.

De gezondheid van kinderen beschermen door het creëren van rookvrije omgevingen staat centraal in de communicatie van Generatie Rookvrij. Een sprekend voorbeeld is onze jaarlijkse campagne in het kader van de Internationale Dag van de Rechten van het Kind op 20 november. In die campagne wordt het recht op een rookvrije omgeving geclaimd door kinderen voor kinderen.

Een actieve rol voor rokers

Iedereen kan zijn steentje bijdragen aan Generatie Rookvrij. Ook rokers. Sterker nog, zij spelen een centrale rol in de campagne. Omgevingen rookvrij maken kan namelijk niet zonder hun hulp. Zij zijn degenen aan wie gevraagd wordt om het goede voorbeeld te geven en ervoor te zorgen dat er enkel uit het zicht van kinderen gerookt wordt. Als de beweegreden achter de campagne, namelijk het beschermen van de gezondheid van kinderen, aan hen uitgelegd wordt, is een grote meerderheid van de

rokers daar ook graag toe bereid. De meeste rokers willen ook niet dat (hun) kinderen later beginnen te roken.

Rookvrije omgevingen kunnen voor rokers een aanleiding zijn om stil te staan bij hun verslaving en te overwegen een stoppoging te ondernemen. Het is uiteraard cruciaal dat rokers kunnen rekenen op de nodige ondersteuning bij hun stoppogingen. Het goede nieuws is dat meer dan twee op de drie rokers graag wil stoppen met roken. Maar dat stoppen kan behoorlijk moeilijk zijn. Volgens onderzoek van de Stichting tegen Kanker hervalt 56% van de rokers die een stoppoging ondernemen binnen de drie maanden (9). Gemiddeld heeft een roker vijf stoppogingen nodig om definitief succes te boeken.

Aangezien rookvrije omgevingen rokers uitnodigen om na te denken over hun rookverslaving, zijn ze ook een zeer geschikte plaats om rokers te informeren over hoe ze van hun verslaving af kunnen komen. Bovendien helpen rookvrije omgevingen mensen die gestopt zijn om niet in de verleiding te komen om opnieuw te gaan roken. In het kader van onze campagne hebben we specifieke bewegwijzering (13) ontwikkeld voor rookruimtes die zich op het terrein bevinden, uit het zicht van kinderen, die verwijzen naar Tabakstop, een kwaliteitsvolle stoppen-met-rokenlijn waar rokers informatie krijgen en, indien gewenst, doorverwezen worden naar professionele rookstopbegeleiding.

Rookvrije omgevingen: een bottom-upaanpak met impact

Buitenomgevingen rookvrij maken met positieve labeling, rokers aanmoedigen om te stoppen of – als dat niet mogelijk is – om buiten het zicht van kinderen te roken en kinderen een andere norm over roken aanleren is een belangrijke strategie om een eerste rookvrije generatie te realiseren in België. En dat is dringend nodig! Het is onbegrijpelijk dat

het meest dodelijke consumptieartikel, met een nefaste impact op het milieu en een gigantische kost betekent voor samenleving, nog op elke hoek van de straat verkrijgbaar is.

Rookvrije omgevingen zijn niet de enige maatregel om deze ellende een halt toe te roepen, maar ze kunnen wel een belangrijke bijdrage leveren. Ze zullen

ervoor zorgen dat de kinderen van vandaag roken niet langer beschouwen als een plezierig en normaal onderdeel van het leven. Ze zullen een maatschappelijk debat over roken op gang brengen, in sportclubs, scholen, ziekenhuizen, gemeenteraden, dierentuinen... Ze zullen rokers die zo'n rookvrije omgeving bezoeken, doen stilstaan bij hun verslaving en hen misschien zelfs doen overwegen om professionele hulp te zoeken om te stoppen. Tot slot zullen ze beletten dat sigarettenpeuken in het milieu terecht komen. De dagelijkse inspanningen van de burgers, lokale overheden en organisaties die zich intussen achter Generatie Rookvrij geschaard hebben en die zich inzetten om rookvrije omgevingen te creëren, zullen ervoor zorgen dat de ambitie van een rookvrije generatie voet aan de grond krijgt in de hele samenleving. Die steun van onderaf is essentieel om roken verder te denormaliseren en ervoor te zorgen dat kinderen in de toekomst nooit gaan roken of vaperen.

TAKE-HOME MESSAGES

- Kinderen en jongeren hebben het recht om gezond op te groeien en gezonde volwassenen te worden, zonder dat schadelijke stoffen hun ontwikkeling negatief beïnvloeden.
- Het creëren van rookvrije omgevingen en niet meer roken in het zicht van kinderen zorgt ervoor dat kinderen en jongeren een andere norm rond roken leren. Zo maak je hen weerbaarder om later zelf niet te gaan roken. Want: zien roken doet roken.
- Het draagvlak voor het rookvrij maken van openluchtomgevingen waar veel kinderen komen is heel groot: 89% van de Belgische bevolking is van mening dat kinderen het recht hebben om rookvrij op te groeien en steunt Generatie Rookvrij.
- Het aantal rookvrije omgevingen groeit gestaag
- Rookvrije buitenomgevingen is een belangrijke bottom-upstrategie om een eerste rookvrije generatie te realiseren in België.

Referenties

1. Gisle L, Demarest S, Drieskens S. Gezondheidsenquête 2018: Gebruik van tabak. Brussel, België: Sciensano; Rapportnummer: D/2019/14.440/57. Beschikbaar op: www.gezondheidsenquête.be
2. Interfederaal Strategie 2022-2028 voor een rookvrije generatie. Algemene Cel Drugsbeleid, 14 december 2022. https://overlegorganen.gezondheid.belgie.be/sites/default/files/documents/2022_12_14_interfederaal_strategie_tabak_en_bijlage_final_nl.pdf
3. SH Briefing for local authorities: Pavement licences and smoking. Action on Smoking and Health. September 2020. <https://ash.org.uk/uploads/Smokefree-pavement-licenses-briefingSeptember-2020.pdf>
4. International Agency for Research on Cancer. IARC monographs on the evaluation of carcinogenic risks to humans, volume 100 E. A review of human carcinogens: Personal habits and indoor combustions. IARC; 2012. <https://publications.iarc.fr/Book-And-Report-Series/Iarc-Monographs-On-The-Identification-Of-Carcinogenic-Hazards-To-Humans/Personal-Habits-And-Indoor-Combustions-2012>
5. World Health Organization. World No Tobacco Day 2022 (who.int). <https://www.who.int/campaigns/world-no-tobacco-day/2022>
6. Samet JM. Tobacco Smoke: Active and Passive Smoking. In: Landrigan PJ, Etzel RA, eds. Textbook of Children's Environmental Health. Oxford University Press; 2013:222-231.
7. Evans-Reeves K, Lauber K, Hiscock R. The 'filter fraud' persists: the tobacco industry is still using filters to suggest lower health risks while destroying the environment. Tob Control. 2022;31(e1):e80-e82. doi:10.1136/tobaccocontrol-2020-056245
8. California Department of Public Health. Environmental Impact of Tobacco Fact Sheet. California Department of Public Health. Microsoft Word - TCP General Fact Sheet (calhealthreport.org)
9. Stichting tegen Kanker, Ipsos. Rookenquête 2019: Een rapport voor Stichting tegen Kanker, uitgevoerd door Ipsos Belgium. Ipsos; 2019. https://www.kanker.be/sites/default/files/rookenquete_rapport_2.pdf
10. Bommelé J, van Laar M, Kleinjan M. Notitie Zien Roken, Doet Roken. Trimbos-instituut; 2016. Artikelnummer AF1461. Accessed February 10, 2022. <https://www.trimbos.nl/docs/af1461-notitie-zien-roken-doet-roken.pdf>
11. Thomson G, Wilson N, Edwards R, Woodward A. Should smoking in outside public spaces be banned? Yes. BMJ. 2008;337:a2806. doi:10.1136/bmj.a2806
12. Kleinjan M, Luijten M. De relatie tussen roken en de hersenontwikkeling van jongeren. Report in Dutch. Trimbos-instituut; 2016. Artikelnummer AF1524. <https://www.trimbos.nl/docs/c34e178b-81a4-41ba-8b02-7e9c0e4959a6.pdf>
14. <https://www.generatierookvrij.be/webshop>

Volg ons ook op internet
www.percentiel.be

